

EKOSOCIALIZEM KOT POVEZAVA DRUŽBENOSTI IN SONARAVNOSTI: REALNA ALTERNATIVA ALI UTOPIJA¹

ECO-SOCIALISM AS A LINK BETWEEN SOCIALITY AND ECOLOGICAL SUSTAINABILITY: A FEASIBLE ALTERNATIVE OR UTOPIA?

Andrej KIRN

Znanstveni članek

Prejeto/Received: 26. 8. 2016

Objavljeno z odločitvijo urednice.

Ključne besede: socializem, ekosocializem, ekokapitalizem, neoliberalizem, znotrajsistemske alternative, družbena in okoljska gibanja, ekološka kriza, družbenoekološki obrat, propad

Key words: socialism, eco-socialism, eco-capitalism, neoliberalism with the system compatible alternatives, social and environmental movements, ecological crisis, socioecological turn, collapse

IZVLEČEK

Ekosocializem postaja realna alternativa. Poglobiti in širiti mora mnoge družbenoekološke spremembe, ki so se začele že v neoliberalnem kapitalizmu zaradi pritiska družbenih in okoljskih gibanj. Ekosocializem pomeni nove odnose med ljudmi ter novo držo človeka do narave. Je upanje, da se prepreči družbenoekološka katastrofa.

ABSTRACT

Eco-socialism is becoming a feasible alternative. It has to continue to deepen and widen socioecological changes that started in neoliberal capitalism due to pressure stemming from social and environmental movements. Eco-socialism means a new relationship between people and a new attitude of man towards nature. It is hoped that it can help avoid socioecological disaster.

1. RAZVREDNOTENJE SOCIALIZMA IN VSEBINA EKOSOCIALIZMA

Ali bo ekosocializem realna ali utopična alternativa, bo odvisno predvsem od tega, kako jo bo sprejela in se zanjo angažirala večina ljudi, kar se bo pokazalo tudi v volilnih rezultatih. Če je trenutni volilni rezultat še skromen, to še ni dokaz, da je ekosocializem kot alternativa utopičen. Mnogi zgodovinski začetki so bili na začetku komaj opazni in nemočni. V sedanjih idejnih, vrednotnih, političnih, ekonomskih, ekoloških/okoljskih razmerah zavzemanje za ekosocializem ustreza geslu nemškega pisatelja Bertolda Brechta »bodimo realisti in zahtevajmo nemogoče«.

¹ Članek je razširitev 12 tez, ki jih je avtor predstavil na posvetu »21. stoletje in socialistične alternative«, ki je bil v Ljubljani 24. maja 2016.

Ekosocializmu nista naklonjena sedanji družbeni kontekst in njegova vladajoča miselnost. Vsak možni socializem se izenačuje z nekdanjim sovjetskim, vzhodnoevropskim ali sedanjim kubanskim, severnokorejskim in venezuelskim socializmom. Solidarnost in socialna pomoč nekaterim že diši po socializmu. Podržavljenje, nacionalizacija in planiranje se izenačujejo s socializmom. Kapitalistov ne moti socializacija izgub, moti pa jih socializacija dobičkov. V ZDA so v 70. letih prejšnjega stoletja vsako zamisel o industrijskem načrtovanju imeli za Stalinove petletke. Govorili so, da pravi kapitalisti ne načrtujejo, ampak zaupajo modrosti trga.

Negativno se vrednoti vse, kar je povezano s socializmom, ne glede na to, ali gre za krščanski, državni ali samoupravni socializem. Pri nas se posmehljivo in omalovaževalno govori o samoupravljanju, bolgarska teoretičarka Miglena Nikolčina pa sodi, da »ima ta ideja potencial, ki ga velja še enkrat premisliti« (Krečič, 2016: 13). K takšnemu odnosu je gotovo veliko prispevala tudi svetovnonazorska naravnost do zdaj obstoječih socializmov pod vodstvom komunističnih partij, ki je bila ateistična in ni razlikovala med religioznostjo in institucionalno ter ideološko sprego cerkve s kapitalom. Takšna usmerjenost je preprečevala, da bi se odkrivala in priznale socialistične vsebine prvobitnega krščanstva. **Kjer so tudi verniki lahko bili člani komunistične partije, je to predstavljalo drugačno razumevanje marksizma in njegovega prizadevanja za vzpostavitev pravičnejših družbenih odnosov.** Kjer je bilo v duhu zgodovinske vloge marksizma rešeno pomembno vprašanje formalnega članstva vernikov in ateistov v komunističnih strankah, pa je še vedno ostal problem, kakšen družben program naj imajo komunisti, ki bi pritegnil ljudi tako po vsebini kot glede načina in možnosti njegovega uresničevanja. Zamisel socializma kot nove zgodovinske oblike družbenosti je bila prežeta z velikimi etičnimi pričakovanji, ki so jih izničili surova politična realnost, nasilje in nespoštovanje osebnosti. **Socializem je lahko le human in etičen. Če tega ni, ni socializma, pa čeprav obstaja državna lastnina produkcijskih sredstev, polna zaposlenost, planiranje produkcije, brezplačno šolstvo in zdravstvo.** Dosedanji socializmi so propadli tudi zato, ker so bili predvsem političnoekonomski, ne pa tudi etični projekti. V kolikor so to bili, so bili v glavnem verbalno, dejansko pa so prakticirali zelo neetične ukrepe in postopke, kar se je zlasti kazalo v stalinistični politiki.

Dve jezikovni zvezi sta stari in znani. To sta utopični in znanstveni socializem. Ekosocializem je skovanka mnogo poznejšega datuma. Pri nas je nastala v 80. letih prejšnjega stoletja. Že sama beseda kaže, da sta v njej povezani dve vsebini: ekološka in družbena, torej narava in družba, kar pa ni eksplicitno razvidno iz termina ekokapitalizem. Ekokapitalizem še ne vključuje nujno socialne spremembe, kar prihaja do izraza v terminu »ekosocialni kapitalizem«. **V ekosocializmu gre za odnose med ljudmi in za odnose ljudi do narave. Ali bo ekosocializem postal utopija ali realna alternativa, bo odvisno od naslednjih dejavnikov: ekološke in družbenokritične ozaveščenosti ljudi, njihovih pritiskov in zahtev, njihove upornosti in vztrajnosti, njihove politične organiziranosti ter od prilagodljivosti protagonistov kapitala, da sprejmejo strožje ekološke in socialne standarde.** Vladne institucije zatrjujejo, da je vse pod nadzorom in v okviru dovoljenega onesnaženja, ljudje pa morajo prenašati smrad, hrup, onesnažen zrak, vodo, zemljo idr.

Dosedanji socializmi so sprejemali in prakticalirali paradigmo znanstveno-tehničnega napredka, človekovega obvladovanja in gospostva nad naravo ter paradigmo rasti oziroma v marksistični terminologiji univerzalnega razvoja produktivnih sil. Ne glede na zgodovinske okoliščine so te paradigme predstavljale idejne premise socializma. V osnovi so bile enake s tistimi v kapitalizmu. Kljub vsem političnim, ekonomskim, ideološkim razlikam je obstajala v teh pogledih idejna konvergenca že mnogo prej, preden se je pojavil koncept ekonomske konvergenca kapitalizma in socializma. Konvergenca leve in desne še traja. Kitajski komunisti pravijo, da morajo najprej obogateti, potem se bodo lahko ukvarjali z okoljskimi problemi. Ta način izražanja je enak logiki rasti kapitala, ki pravi, najprej je treba z rastjo doseči določeno velikost narodnega dohodka na prebivalca, potem pa se bomo ukvarjali tudi z okoljskimi posledicami te rasti. Ta način razmišljanja v bistvu predstavlja tudi tako imenovana Kuznetsova okoljska krivulja (Kirn, 2013: 50; Kuznets, 1955; Caviglia in sod., 2009; Fischer in sod., 2001). Ker sta tako levica kot desnica zavezani rasti in znanstveno-tehnični paradigmi, ni čudno, da je ekološka kriza moteča za tradicionalno staro levico in zanjo nima prave razlage. **Omejitve naravnih obnovljivih in neobnovljivih virov ter omejenost ekosistemov, da nevtralizirajo ekološke posledice njihove rabe, postaja velik izziv vsaki paradigmi trajne rasti proizvodnje in potrošnje, pa naj bo ta v socialistični ali kapitalistični različici.**

Z ekosocializmom je presežen tako tradicionalni socializem kot sodobni kapitalizem. Vse navedene paradigme izgublajo zaupanje ljudi in napočil je čas, kot je dejal Viktor Žakelj, za ekosocializem (Žakelj, 2013). Njegovi zametki so že v najrazličnejših nasprotovanjih neoliberalnemu kapitalizmu in v zahtevah ljudi po njegovi ekosocialni preobrazbi. **Ekosocializem je globalna, ne pa kakšna lokalna eksotična politična zadeva. Pomembna je stalna interakcija med globalnim in lokalnim. Lokalni uspehi imajo globalni pomen in obratno. Globalno ima podporo in podpira raznovrstnost lokalnega.** Premik h globalni okoljski miselnosti in odgovornosti se kaže tudi v zamenjavi egoističnega okoljskega načela »ne na mojem dvorišču« z globalnim »ne tukaj in ne nikjer drugje«. To je geslo francoskih nasprotnikov hidravličnega drobljenja (angl. fracking). Za onesnaževalce predstavlja večjo težavo, ker vključuje splošni odpor proti onesnaževanju in njegovem geografskem premeščanju. Vsakemu poskusu uveljavitve zunajsistemske alternative, ki bi se zoperstavil pravilom in pogojem evropskih in svetovnih institucij neoliberalizma, grozi mednarodna finančna, ekonomska in splošna družbenopolitična osamitev. Brez temeljite pripravljenosti na posledice izolacije in podpore mednarodne skupnosti bo propadel vsak tak poskus. Oba pogoja sta bila odsotna v pogajanjih grške vlade za odpis dolgov.

Za programsko platformo ekosocializma je bistveno, da so zanjo enako pomembni odnosi med ljudmi in odnosi ljudi do narave. Je odmik od razsvetljenskega gospostva nad naravo. Uvršča se v civilizacijski proces novega dialoga z naravo. Pri ekosocializmu gre tudi za drugačno etično razmerje med skupnostjo in posameznikom. Posameznik ni podrejen skupnosti, a tudi skupnost ni ukinjena v vsoti atomiziranih in egoističnih posameznikov. Za ekosocializem morajo biti značilni solidarnost, sočutje in empatija. Zanj ni sprejemljivo, da

od industrijske revolucije dalje ni politično priznано dejstvo, da je človek le posebna nitka v mreži življenja in da je to mrežo treba varovati in spoštovati. Če bi se to priznalo in bi se oblikovalo ustrezno pravno varstvo, bi bil odnos do poljedelskih površin, zaščite biotske raznovrstnosti in do trajne ekonomske rasti drugačen.

Osnovna vsebina ekosocializma je mešana lastnina (družbena, državna, zasebna in zadružna), neposredna demokracija, družbenost, enakopravnost, vladavina prava, pravičnost, solidarnost, demokratičnost, spoštovanje osebnosti in zasebnosti, etičnost in humanost. Brez teh vsebin ni nobenega socializma. S tega vidika imajo prav tisti, ki trdijo, da je socializem etični projekt. Ekosocializem je vse troje hkrati: političnoekonomski, etični in ekološki projekt. Ena od osnovnih misli socializma je, da se ne živi za to, da se dela, ampak se dela za to, da se lahko živi. Cilj proizvodnje in dela ni, da se ustvarja čim večji dobiček in donos, ampak da se zadovoljijo človekove potrebe in omogoči človeka dostojno življenje.

Ekosocializem mora podpirati notranje sistemske alternative okoljskih in družbenih gibanj, ki silijo neoliberalni kapitalizem, da postane ekosocialen. Ne sme se jih omalovaževati in podcenjevati. Notranje sistemske okoljske alternative v kapitalizmu spreminjajo njegov dosedanji kratkoročni časovni horizont izkoriščanja naravnih virov, ki se ne obremenjuje s prihodnostjo. Izkoriščanje postaja bolj gospodarno, varčno in odgovorno do zdravja ljudi in prihodnjih generacij.

Kot mnoge druge notranje sistemske alternative ekosocializem sprejema in podpira idejo krožnega gospodarstva. Odkloniti pa je treba trajno rast krožnega gospodarstva, saj na omejenem planetu ne more nič trajno rasti, ne v obliki krožne in še manj v obliki linearne ali celo eksponentne rasti. Rast krožnega gospodarstva je le toliko nujna, da nadomesti dosedanjo protiekološko, eksponentno ekonomsko rast. Krožno gospodarstvo je inovativen odgovor na ekološke posledice eksponentne rasti. Hkrati je tudi priznanje omejenosti naravnih virov. Predstavlja prometejsko prizadevanje kapitalizma, kako ohraniti trajno rast kljub omejenosti planeta. Za kapitalizem ni problem sama rast, ampak dosedanja oblika rasti. **Kapitalizem trajne rasti ni združljiv s konceptom trajnostnega, vzdržnega in sonaravnega razvoja.** Ni dovolj, da je socializem 21. stoletja demokratičen, ampak mora biti tudi ekološki. Zaradi spoja teh dveh lastnosti bi bil ustrežnejši izraz demokratični ekosocializem in ne samo ekosocializem. Ekosocializem ne pozna izključevanja med globalnim in lokalnim, naravo in družbo, individualnostjo in družbenostjo, med gibanjem in stranko, med reformnimi in radikalnimi spremembami, med notranje sistemskimi in zunajsystemskimi alternativami, med vizijo in operativo, med dejanskostjo in možnostjo, med trgov, državno intervencijo in regulacijo, med družbenim planiranjem ter podjetniško inovativnostjo in ustvarjalnostjo, med kontinuiteto in diskontinuiteto idr. Vsa ta in druga nasprotja je treba povezovati, ne pa izključevati. **Izključevanje nasprotij se na primer kaže v tem, da sta se v kapitalizmu nacionalizacija in planiranje razglašala za socializem, v socializmu pa sta se vsaka tržnost in zasebna lastnina razglašali za kapitalizem.** Podržavljenje energetske podjetij in železnic gotovo še ni socializem, predstavlja pa odmik od neoliberalnega kapitalizma.

V Veliki Britaniji je v anketi novembra 2012 bilo za poddržavljenje energetskih podjetij in železnic 52 % konservativcev, v celoti pa kar 68 % anketirancev (Klein, 2015: 152–153). Samo poddržavljenje ni dovolj, še bolj pomembno je, kako se upravlja z državnim premoženjem. Če ta pomemben pogoj odmislimo, lahko iz navedenih anketnih odgovorov zaključimo, da je neoliberalna usmerjenost izgubila podporo in zaupanje celo pri enem delu konservativcev. **Ljudje na Zahodu in drugod po svetu izgublajo zaupanje v dobrobit privatizacije, saj so z njo pogosto povezane višje cene in slabše storitve, kar je očitno v primeru oskrbe s pitno vodo.** Nekatera nemška mesta zato znova prevzemajo to storitev. Državljeni ponekod hočejo nadzor nad proizvodnjo energije, da bi omogočili hitrejši prehod k obnovljivim virom energije. To so pomembni obrati znotraj neoliberalnega kapitalizma. Priznanje in sprejetje ekoloških omejitev vključuje drugačen človekov odnos do narave, naravnih virov, trajne rasti pa tudi do samih človekovih potreb. Marsičemu se bo treba tudi odreči. Iz anket v ZDA, kot navaja Naomi Klein, ne sledi, da se ljudje zaradi podnebne krize niso pripravljene odrekli, ampak da imajo dovolj enostranskega odrekovanja. Verjetno to velja tudi za naše ljudi.

V teoriji in praksi so poznani različni socializmi: krščanski, utopični, znanstveni, državni, samoupravni. Engels je o socialistični naravi prvobitnih krščanskih skupnosti dejal, da je to bil takšen socializem, kot je v tedanjih razmerah edinole bil mogoč. **Utopičnost socializma je obstajala predvsem v njegovem zamišljanju podrobnosti, kako bo organizirana bodoča družba (Brglez, 1979).** Pri znanstvenem socializmu, kot so ga razumeli predvsem ortodoksni marksisti Druge internacionale in ga je kritiziral Bernstein, je šlo za znanstveno nujnost cilja, to je znanstveno nujnost zloma kapitalizma, ne pa za znanstvenost metode raziskovanja (Caratan, Mikecin, 1979; Caratan, Kalanj, Mikecin, 1981; Caratan, Kalanj, Mikecin, 1981a; Caratan, Kalanj, Mikecin, 1982). Sklicevali so se predvsem na tiste Marxove in Engelseve trditve, ki so podpirale koncept ekonomskega determinizma, ekonomske nujnosti zloma kapitalizma, niso pa se soočili z njunim razumevanjem alternativne prihodnosti. **Ekonomsko enoznačno determinirana nujna prihodnost je eksplicitno odsotna v Marxovem konceptu zakona tendenčnega upadanja povprečne profitne stopnje, kjer so prisotni tudi dejavniki, ki učinkujejo proti njenemu upadanju (Marx, 1973: 239–300). Tu je odločilno pojmovanje vzroka z nasprotnimi učinki.**

Znanstveni socializem je imel dva ključna pomena: 1) zakonita nujnost družbene preobrazbe kapitalizma v socializem in 2) znanstvenost metode raziskovanja družbenih odnosov ter konkretnih pogojev in možnosti njihovega spreminjanja. V prvem primeru se je znanstvena nujnost in prognostičnost v bistvu izenačevala z naravoslovno fizikalno nujnostjo. Izvršila se je naturalizacija družbe. Velike družbene spremembe so tako nujne, kot so lunini in sončni mrki, in pri tem se je odmisliło bistveno razliko, da do njih prihaja brez sodelovanja človeka, v družbi pa se nič ne zgodi brez človekove aktivne ali pasivne prisotnosti. **Naturalizacija družbenega razvoja se nadaljuje v razumevanju družbe kot strukture in sistema in pri tem se popolnoma odmisli predpostavko obstoja konkretnih ljudi, njihovih različnih interesov, potreb in vrednot. Brez te predpostavke ni nobene družbene strukture.** Naturalističnost družbenega razvoja se kaže tudi v njegovi linearni prognostičnosti, ki ni predvidela možnosti preobrazbe socializma nazaj

v kapitalizem. Naturalizacija družbenih razmerij se razkriva tudi kot spreminjanje ekonomskih problemov v demografske, da bi se upravičila naravna nujnost pokojninske reforme. Obseg nezaposlenosti, zlasti mladih, odtekanje milijard v davčne oaze in s tem manjši prilivi v proračun niso posledice demografske nujnosti, ampak ekonomskih odnosov in politike.

Iz naturalističnega psevdoznanstvenega pogleda na družbo sta izginila: 1) človek kot zavestno delujoče bitje, kot akter in subjekt družbenih odnosov in 2) alternativnost zgodovinskega dogajanja, kjer izid ni več enoznačno nujen. Prognostična alternativnost danes obstaja v obliki različnih scenarijev in v razlikovanju med napovedovanjem in predvidevanjem, kjer ima prihodnost več možnih različic. Pri napovedovanju gre običajno za linearno podaljšano preteklost in sedanjost. **Ekosocializem pa ni ekstrapolacija preteklosti, ampak je predvidena možna prihodnost. Alternativnost je bila jedrnato izražena v krilatici komunizem ali barbarstvo, danes pa živi v takih izrazih, kot so ekosocializem ali barbarstvo, družbenoekološki obrat ali propad, preobrazba globalnega neoliberalnega kapitalizma ali propad človeštva ipd.** Alternativnost zgodovine je zlasti izginila iz teorij o nujnosti zloma in propada kapitalizma (Caratan, Kalanj, Mikecin, 1981). Pri nas je Božidar Debenjak (1974) z miselnim arheološkim izkopavanjem obnovil marksistično razumevanje alternativnosti zgodovinskega procesa. Med pogoje nujnosti makrodružbenih sprememb spada tudi razširjenost ozaveščenosti te nujnosti. Brez ozaveščenosti potrebe in nujnosti spremembe so objektivni pogoji samo nujni, ne pa še zadostni, in zato ne vodijo nujno k spremembi. Proces ozaveščanja in potrpežljivosti traja različno dolgo, preden nastopita upor in nasprotovanje. Tako so ljudje v Anhovem potrebovali 30 let, da so ugotovili, da je nevzdržno živeti v takem okolju. Ekokrog v Zasavju pa se 10 let upira in se bori s kapitalom in oblastjo. Alternativnost prihodnosti obstaja tudi kot vprašanje ekosocializem ali ekokapitalizem.

2. NASPROTOVANJE NEOLIBERALNEMU KAPITALIZMU

Zaradi končnosti obnovljivih in neobnovljivih naravnih virov ter ekoloških posledic njihove rabe ter moči družbenih in okoljskih gibanj po vsem svetu se bo globalni neoliberalni kapitalizem moral spremeniti v ekosocialni kapitalizem. To preobrazbo že zahtevajo in predstavljajo take notranje sistemske novosti, zahteve in nasprotovanja, kot so na primer ustanavljanje socialnih podjetij, delavskih proizvodnih zadrug, zahteve po soupravljanju in samoupravljanju delavcev ter obvezni delitvi dobička med zaposlene, uspehi družbenih in okoljskih gibanj pri nasprotovanju privatizaciji in rastoči privatizaciji javnih storitev (izobraževanje, zdravstvo, socialno skrbstvo, zapori, pogrebna dejavnost). **Uvajanje trga, konkurenčnosti in privatizacije naj bi dosedanje javne storitve pocenilo. To je zmotna predpostavka, ki jo ovrže empirično raziskovanje, saj se izkaže, da uvajanje trga v mnogih primerih zvišuje cene. Zmotna predpostavka izhaja iz logike neoliberalizma.** V glavnem obstajajo slabe izkušnje s privatizacijo storitve oskrbe s pitno vodo. Storitve se je podražila in kakovost vode poslabšala. Tujci imajo v Sloveniji že v lasti ali koncesiji mnogo več vodnih vrtin kot domača podjetja. Ta privatizacija, ki je zelo pomembna, poteka mnogo manj manifestno,

kot je bila nameravana prodaja Telekoma. Morali pa bi ji enako ali pa še bolj nasprotovati. Močna so tudi nasprotovanja velikim sporazumom o prosti trgovini, ker ogrožajo nacionalno suverenost, saj je pravna osnova teh sporazumov nadrejena nacionalnim zakonom. Zaradi večje dobičkonosnosti se ne morejo uveljavljati in sprejeti strožji okoljski in socialni standardi.

Notranje sistemske alternative bi na primer obstajale tudi v tem, da bi se dobiček najbolj umazanih industrij uporabil za odstranjevanje in preprečevanje te umazanije. Ker se to ne bo zgodilo prostovoljno, bo treba sprejeti in uvesti stroge predpise. To bi bil za Naomi Klein (2015) kapitalizem 21. stoletja. Takšen ekokapitalizem bi bil že velik uspeh, čeprav to še ni ekosocializem. Pomembna zmaga bo že, če bo družbenim gibanjem in levici uspelo izsiliti preobrazbo sedanjega neoliberalnega kapitalizma v ekosocialni kapitalizem, ki bo moral sprejeti in spoštovati zahtevnejše ekološke in socialne standarde. **Treba je povezati prizadevanja in aktivnosti ljudi, da se obrzda družbenoekološko katastrofalni kapitalizem. Številne notranje sistemske spremembe, ki so rezultat upornih prizadevanj družbenih in okoljskih gibanj, pomenijo dvoje: 1) preobrazbo globalnega neoliberalnega kapitalizma v ekosocialni kapitalizem in 2) tlakovanje poti v ekosocializem. Napačen pa bi bil sklep, da zaradi uresničevanja notranje sistemskih alternativ ekosocializem ni več potreben. Možno je, da pot v ekosocializem kot realne zunajsistemske alternative vodi samo prek ekosocialnega kapitalizma.**

Številne zahteve, pritiski in nasprotovanja neoliberalnemu kapitalizmu so usmerjene v njegovo spremembo, ne pa v njegovo odpravo. Cilj mnogih okoljskih protestov v ZDA, Kanadi, Indiji, EU, delti Nigra in drugod po svetu ni odprava kapitalizma, ampak ohraniti pitno vodo, gozd, kakovost zraka, prst in s tem zavarovati svoje zdravje in zdravje svojih otrok in vnukov. Uspehi teh gibanj predstavljajo zmago drugačne paradigme človekovega življenja, ki je nepogrešljiva v ekosocializmu. Levica mora podpirati te znotraj sistemske alternative in nasprotovanja. Tudi velik del družbenokritične znanstvene inteligence se ne zavzema za ukinitvev kapitalizma, ampak za njegovo preobrazbo. Tako se tudi svetovno znani francoski ekonomist Thomas Piketty sprašuje, s »kakšnimi javnimi ukrepi in politikami bi lahko na podlagi doslej predstavljenih zgodovinskih gibanj in izkušenj pravično in učinkovito, regulirali lastniški kapitalizem v novem stoletju« (Piketty, 2014: 593). Prerazporeditev bogastva, za katerega se zavzema z novo davčno zakonodajo, je gotovo zelo pomembno, toda do kopičenja bogastva v rokah manjšine bo prihajalo znova in znova, če ne bo strukture mešane lastnine, družbenega demokratičnega nadzora in neposredne demokracije. Brez tega se bodo zakoni dedovanja spet lahko spremenili v korist bogatih. **Sedanje zahteve družbenih gibanj po preobrazbi neoliberalnega kapitalizma ne izhajajo iz protislovja med produktivnimi silami in produkcijskimi odnosi, ampak iz ekoloških in socialnih omejitev sedanjega načina produkcije in potrošnje. Teh prizadevanj ne razvrednoti pomislek, ali je ekosocialni kapitalizem sploh možen in trajno obstojen. Verjetno kapitalizem globalno in dolgoročno trajno ne more biti socialen in ekološki. To je lahko le začasno in samo toliko, kolikor ga k temu sili moč okoljskih, delavskih in družbenih gibanj ter njihovih strank in sprejetih zakonov.** Ne teorija, ampak družbena praksa bo potrdila ali zanikala možnost družbenoekološke preobrazbe kapitalizma.

Zanikanje kapitala je povezano tudi z njegovim radikalnim razumevanjem. **Pri nas, pa tudi drugod, se kapital običajno razume kot stvar, kot tehnološki, finančni, človeški, naravni kapital, ne pa tudi kot družbenolastninski odnos. Za empirično in ekonomsko raziskovanje je razumevanje kapitala kot stvari metodološko nujno in razumljivo, ni pa zadostno za družbenokritično držo.** Thomas Piketty kapital razume kot stvar. »V knjigi z izrazom kapital označujem celoto materialnih in finančnih sredstev ...« (Piketty, 2014: 65). Kapital kot stvar obstaja v vsaki družbi in ne predstavlja specifičnosti družbenih odnosov in zato se ni smiselno angažirati za njegovo odpravo, saj nobena družba ne more obstajati brez njega. **Če se kapital pojmuje le kot stvar, potem kapitalistična družba obstaja, odkar obstaja človek.** Razumevanju kapitala kot posebnega družbenolastninskega odnosa pa se je Piketty približal s trditvijo, da kapital »odraža stopnjo razvitosti družbe in družbena razmerja, ki vladajo v njej« (Piketty, 2014: 67). Kapital in delo sta neločljivo povezana tako v spravi kot v konfliktu. Poleg simetrične soodvisnosti obstaja tudi asimetrična. **Kapital ne more obstajati brez dela, delo pa lahko obstaja brez kapitala kot lastninskega odnosa. Za preprečitev družbenoekološke katastrofe ni pomemben samo odnos med kapitalom in delom, ampak tudi odnos med naravnim in človeško proizvedenim kapitalom (zgradbe, ceste, stroji, letala, avtomobili idr.). Brez naravnega kapitala ne more obstajati človeški kapital.** Tega priznanja ni v razglabljanju Pikettyja o naložbah, »ki bi preprečile verjetni propad naravnega kapitala« (Piketty, 2014: 735). Papež Frančišek celo misli, da je svet že v vojni za denar, nadvlado in naravne vire. Ima prav. Samo dodati je treba, da ta vojna traja že najmanj 200 let. Ta vojna ni tako manifestno krvava in ubijalska, kot sta bili prva in druga svetovna vojna. Je pa mnogo bolj trdovratna, zahrbtna, zapeljiva in celo dopadljiva, saj se predstavlja kot napredek in zmaga človeške vrste nad naravo. Končna cena te vojne pa bo za človeštvo strašna, če se bo globalna povprečna temperatura povišala za več kot 3 °C, če se bo še naprej zmanjševala biotska raznovrstnost, če se bo povečeval ogljični odtis na prebivalca, če se bo nadaljeval trend zmanjševanja obdelovalne poljedelske površine na prebivalca, če ne bo odpravljen deficit demokracije, če strankarska demokracija ne bo nadgrajena z neposredno ekonomsko demokracijo, če ... **Uresničevanje notranje sistemskih in levih zunajsistemskih družbenih in ekoloških alternativ je edino upanje za odmik od teh in drugih številnih če-jev. Morda je že prepozno. Moramo pa misliti in delovati tako, kot da še ni.** Brez odmika od teh če-jev je neizogiben poraz varstva narave, čeprav veliko prispeva k upočasnitvi procesa degradacije narave. Dolgoročno varstvo narave ne more biti uspešno znotraj paradigme trajne rasti proizvodnje in potrošnje na omejenem planetu.

Račun za uničevanje narave od industrijske revolucije dalje že izstavlja nastajajoče podnebne spremembe in številne okoljske nesreče po vsem svetu. Pravi obraz človekove vojne z naravo so pred dobrega pol stoletja začela razkrivati taka dela, kot so Silent Spring (Carson, 1962), The Limits to Growth (Meadows, 1972), Entropy Law and Economic Process (Georgescu-Roegen, 1971), The Closing Circle (Commoner, 1972), Essai sur l'histoire humaine de la nature (Moscovici, 1977) idr. Vsaka vojna se konča in sledi ji mir. Konec te dolgotrajne vojne človeštva z naravo nakazujejo sedanje notranje sistemske okoljske in družbene alternative. Če bo tej vojni sledil mir, ne pa propad, potem bo to družbenoekološki

obrat od trajne rasti produkcije in potrošnje in sploh od paradigme neoliberalizma. To bo nova povezava med družbo in naravo in med samimi ljudmi. Ekosocializem kot gibanje in njegova stranka sodelujeta v preobrazbi kapitalizma. V tem sodelovanju pa ekosocializem ne sme izginiti kot zunajsistemska alternativna vizija. Ekosocialni kapitalizem, ki je še vedno kapitalizem, bo zaradi svojega bistva lahko le v omejenem obsegu uveljavljal družbenost ter varovanje narave in okolja. **V sedanjih razmerah globalnega neoliberalizma bo potrebnega veliko medsebojnega sodelovanja pri akcijah, pritiskih in nasprotovanjih, da se bo ta preobrazil v ekosocialni kapitalizem.**

Državljeni, kot pravi Naomi Klein (2015: 150), si morajo izboriti pravico do demokratične odločitve, kakšen gospodarski in družbeni sistem potrebujejo. Torej se bodo tudi odločili, ali potrebujejo ekosocializem. Mnoga nasprotovanja neoliberalnemu kapitalizmu kažejo, da ga potrebujejo. Obstaja pa alternativnost. Nihče ne ve in ne more vedeti, kako se bodo ljudje odločili in kakšen bo izid konflikta med varstvom okolja in kapitalom. **Že za uveljavitev ekosocialnega kapitalizma bomo potrebovali, če uporabim besede Naomi Klein, »prav vsak kos političnega orodja iz orožarne demokracije« (Klein, 2015: 150). Pred družbenoekološko katastrofo nas lahko reši le moč družbenih gibanj, njihova organiziranost in njihova povezanost z znanostjo in ekocentrično etiko (Kirn, 1992, 2012). Notranje sistemske družbenoekološke spremembe v kapitalizmu bodo nujne tudi v ekosocializmu, samo da jih bo v njem lažje uveljaviti v vsej širini. Mnogo stvari je potrebno, možno in nujno popraviti ter izboljšati že v kapitalizmu.** Tako so na primer pri nas upravičene zahteve za hitrejše reševanje vlog za umestitev objektov v prostor. To pa še ne sme pomeniti zniževanja okoljevarstvenih kriterijev. Pozitiven ali negativen odgovor mora biti hiter, da bo investitor vedel, pri čem je.

Alternativnost in negotovost izida prizadevanj okoljskih organizacij po svetu za preobrazbo gospodarskega sistema izhaja tudi iz tega, da nekatere organizacije, zlasti v ZDA, dobivajo denar od velikih onesnaževalcev. Ta sprega še utrjuje pot v propad, ne pa v družbenoekološki obrat. Je pa ta povezava naletela na nasprotovanje članov in mnoga vodstva okoljskih organizacij so prekinila poslovne zveze z onesnaževalci, se odrekla njihovim dotacijam in s tem prekinila proces integracije zelenega gibanja v paradigmo rastočega onesnaževanja. Takšne dotacije imajo negativen vpliv na okoljsko miselnost, na praktične akcije in na odpiranje pravil vprašanj in problemov.

V ZDA, Kanadi in drugod po svetu obstajajo nasprotovanja okoljevarstvenikov mogočnim premogovnim, naftnim, plinskim podjetjem in drugim onesnaževalcem prsti, vode in zraka. Ekološke posledice svoje dejavnosti ta podjetja pogosto upravičujejo s tem, da pač prispevajo v proračun in ohranjajo delovna mesta ali celo odpirajo nova. Na ta način imajo podporo pri ljudeh, čeprav jim njihova dejavnost ogroža zdravje in zmanjšuje kakovost življenja. **Zgolj nasprotovanja niso dovolj, če se zaposlenim in lokalnemu prebivalstvu ne ponudijo realno izvedljivi zeleni predlogi, ki so morebiti cenovno celo ugodnejši. Na ta način pridobijo na svojo stran zaposlene in širšo podporo okoljskemu gibanju. Če bi delavcem TEŠ 6 ponudili**

druge možnosti zaposlitve pri proizvodnji zelene energije in pri drugih ekoloških projektih, bi jih verjetno pridobili za prehod k zelenemu gospodarstvu in bi nasprotovali izgradnji TEŠ 6. Vlada in parlament se nista odločila za ta scenarij, ampak sta ostala v okviru protiekološke razvojne paradigme. Tudi v tem primeru poteka zgodovinska bitka za drugačen razvojni model, za drugačno miselnost in za druge vrednote. **Zgodovinska bitka nasprotnikov TEŠ 6 je izgubljena. Upam pa, da še ni izgubljena vojna za prehod k obnovljivim virom energije.** Privrženost ekosocializmu od nas zahteva, da se postavimo po robu onesnaževanju in izkoriščanju ljudi. Strategija nudenja izvedljivih zelenih alternativ je praviloma uspešna in utira pot k prehodu v krožno zeleno gospodarstvo, kar predstavlja tudi nepogrešljivo značilnost ekosocializma. Slednjega ni brez opuščanja energetike fosilnih goriv in prehoda k obnovljivim virom energije. Zaradi naraščajočih izpustov CO₂ in z njimi povezanih grozečih katastrofalnih podnebnih sprememb je treba poznane zaloge fosilnih goriv pustiti v zemlji. Eksponentno naraščanje njihove rabe je začelo spreminjati energetski status našega planeta. Zadržuje vse več toplote in je vse manj oddaja v obdajajoči vesoljski prostor. **Finančni interesi ekstraktivne industrije preprečujejo hitro spremembo energetskega temelja sodobne civilizacije.** Thomas Piketty je v svoji odlični in temeljiti zgodovinsko primerjalni analizi dinamike družbene neenakosti v več kot 20 državah v zadnjih 300 letih slabe tri strani posvetil podnebnim spremembam in javnemu kapitalu (Piketty, 2014: 733–736). Velik izziv vidi v alokaciji javnih ali zasebnih naložb za preprečitev verjetnega propada naravnega kapitala. Ne podpira stroge omejitve uporabe neobnovljivih energetskih virov, ampak se zavzema za pametno uravnoteženo strategijo. Ne samo zaradi tega, ampak sploh zaradi njegovega implicitnega razumevanja razmerja med ekonomijo in naravo ga ne moremo uvrstiti med ekološke ekonomiste. Piketty se ni vprašal, kaj se je dogajalo z naravo v podobi Zemlje v zadnjih 300 letih. Družbena degradacija narave je v tem obdobju že intenzivno potekala in verjeten propad naravnega kapitala v prihodnosti, ki ga omenja Piketty, je posledica trajne rasti produkcije in potrošnje, povezane z dobičkom. **Če družbena in okoljska gibanja ne bodo izsilila obrata k družbenoekološki paradigmi, k zelenemu preboju, k obnovljivim virom energije, potem tudi pametna in uravnotežena strategija ne bo preprečila »verjetnega propada naravnega kapitala«, s tem pa tudi ne samo ekonomije, ampak tudi civilizacije in mogoče celo obstoja človeške vrste.**

Rast kapitalizma je neločljivo povezana z rastjo energetike fosilnih goriv, ki ima velike dobičke. Da bi jih ohranila in preprečila kakršnekoli spremembe, na različne načine podpira zanikovalce podnebnih sprememb v ZDA. Znanstveno-tehnična paradigma kapitalizma omalovažuje načelo previdnosti in možnost negativnih družbenih in ekoloških posledic znanstveno-tehnološkega razvoja. **Katastrofalne podnebne spremembe ne ogrožajo samo kapitalizma, ampak tudi obstoj človeštva na Zemlji. Odpraviti ali vsaj spremeniti je treba sodobni neoliberalni kapitalizem, da se zavaruje obstoj človeka in civilizacije.** Kapitalizem je koristil skupno dobro, kot so atmosfera, voda, zemlja, za greznico svojih odpadkov. Zdaj pa se kaže strašna družbenoekološka cena tega razvoja. Upoštevati pa moramo tudi, da grozeče nevarnosti niso povezane samo s podnebnimi spremembami. Če nam uspe preprečiti rastočo rabo fosilnih goriv in z njo povezano radikalno destabilizacijo podnebja,

ostajajo še druge ekološke nevarnosti in tveganja, kot so zmanjševanje poljedelskih površin in biotske raznovrstnosti, uvajanje GSO, kemizacija delovnega in bivalnega okolja, kakovost hrane, uvajanje nanotehnologij, biotehnologij in vseh vrst pametnih tehnologij. **Zaustavitev radikalnih podnebnih sprememb še ne pomeni prenehanja rastoče tehnizacije narave in družbe, je pa nujen pogoj za reševanje njenih posledic.**

Naše življenje je odvisno od vode, nekaj decimetrov prsti in nekaj kilometrov atmosferskega ovoja. Onesnažujemo vodo, prst in ozračje in se tako vedemo samomorilsko. **Naraščajo zahteve po skupnem nadzoru vode, zraka in prsti, torej temeljnih pogojev življenja. Te zahteve so v nasprotju z neoliberalnim kapitalizmom in njegovimi prostotrgovinskimi sporazumi.** V imenu napredka, dobičkonosnosti, konkurenčnosti in izkoriščanja različnih rud niso žrtvovana samo območja in življenja staroselcev v ZDA, Kanadi, Južni Ameriki in Avstraliji, ampak tudi prekarci, delavci z nizkimi plačami in njihove družine ter ljudje, potrebni socialne pomoči. Vse več je teh žrtev za obljubljeno boljšo prihodnost in večjo blaginjo vseh. Neoliberalni protagonisti trajne rasti pravijo: samo potrpeti je treba, se odrekati in zategovati pas, pa bo v bližnji prihodnosti vsem boljše. To je tolažba za ubožne, naivne in ponižne volivce. Naomi Klein (2015: 354) ugotavlja: »S podnebnimi spremembami smo sedaj na žrtvovanem območju prav vsi.«

Sedanje tehnične produktivne sile mnogi enačijo s 4. industrijsko revolucijo. **Industrijska revolucija 18. in 19. stoletja je bila tudi tehnična, toda zato tehnična revolucija še ni industrijska. Industrijska revolucija je bila enkratno družbeno-tehnični pojav. Kot je prehod od lesa k fosilnim gorivom bil povezan z nastajanjem kapitalistične družbe, tako je tudi sedanji prehod od fosilnih goriv k obnovljivim virom energije povezan z velikimi družbenoekološkimi spremembami, kot sta ekosocialni kapitalizem in ekosocializem. Sodobna civilizacija je s številnimi proizvodi in dejavnostmi mnogo bolj odvisna od fosilnih energentov, kot je bila predindustrijska civilizacija odvisna od lesa. Če tega obrata k obnovljivim virom energije, h krožnemu gospodarstvu, k radikalnemu zmanjšanju ogljičnega odtisa in onesnaženja sploh ne bo, sledi propad. Ne pri nas in ne drugod še ni množičnega gibanja za ekosocializem, so pa zahteve in pritiski po vsem svetu v smeri ekosocialnega kapitalizma.** Elektrotehnična revolucija na začetku 20. stoletja, avtomatizacija v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja in sedanja informacijsko-komunikacijska revolucija niso povezane z radikalno spremembo lastninskih produkcijskih odnosov. Uvedba delničarstva in s tem spremenjena struktura lastništva in ločitev lastništva od upravljanja ne pomeni odprave kapitala kot temeljnega družbenolastninskega odnosa. Čeprav se ta lastninski odnos ni uknil z navedenimi tehničnimi revolucijami, pa to ne izključuje velikih antropoloških, socialno-ekonomskih in ekoloških posledic teh revolucij. **Preobrazba neoliberalnega kapitalizma je povezana z ekološko in socialno krizo.** Tako imenovana 4. industrijska revolucija je v bistvu tehnična revolucija. Govori se o pametni hiši, pametnem telefonu, pametnem avtomobilu, pametnem omrežju ipd. S pametnimi omrežji se ukinjajo spoznavne, sektorske in geografske ovire. Kaj te pametne tehnologije pomenijo v ekološkem, antropološkem, ekonomskem in sociološkem smislu? Nimamo še celovitih in tehtnih odgovorov. **Nekaj pa je očitno: še tako**

pametne tehnologije niso tako pametne, da bi ustvarjale obnovljive in neobnovljive naravne vire, ampak spreminjajo načine človeške uporabe teh virov. Ne preveč pametno se govori o pametnih tehnologijah. Za kakšno opredmetenje tehnološke pameti gre? Za parcialno, ne pa za ekološko planetarno. Množična razširitev pametnih tehnologij ne predvideva pametne planetarne obremenitve naravnih virov in ekoloških posledic njihove rabe. Poleg ekonomskih in socioloških analiz tehnike potrebujemo tudi filozofske in antropološke. **Če ne bosta rešena podnebni problem in ekološka kriza sploh, tudi »4. industrijska revolucija« s pametnimi tehnologijami ne bo imela nobenega pomena in se ne bo mogla uveljaviti.**

Ohranitev ekoloških pogojev družbe ni povezano samo s prehodom k obnovljivim virom energije in h krožnemu zelenemu gospodarstvu, ampak tudi z razumevanjem razmerij med tehniko, družbo in naravo ter z razumevanjem naših potreb, našega življenja in življenja sploh. **Da bi lahko trajno živeli v naravi, se bomo morali odreči trajni rasti produkcije in potrošnje in marsikaterim dosedanjim dozdevnim potrebam. Vse to je povezano tudi s spremembami vrednot in mišljenja. Preprečitev katastrofalnih posledic podnebnih sprememb je nujen pogoj za reševanje vseh drugih družbenoekoloških problemov.** Utopično je pričakovanje, da se ni treba angažirati za preprečitev ekološke katastrofe, saj nas bodo rešili trg, človekoljubni in ekološko ozaveščeni milijarderji ter znanstveno-tehnična inovativnost.

Strategija prilagajanja že obstoječim podnebnim spremembam vključuje na primer nakup protitočnih mrež, gojenje drugih kultur, širjenje zavarovanj poljedelcev in vinogradnikov pred naravnimi nesrečami, gradnjo namakalnih sistemov in zadrževalnikov vode proti poplavam, obrambne zidove proti naraščajoči morski gladini idr. **Vse te in druge prilagoditve so sicer že nujne, toda ne smejo zavesti družbenih in ekološko kritičnih raziskovalcev, da se izognejo proučevanju povezave kapitalizma z ekološko krizo. Treba je odkrivati tudi vzroke, ki so nas privedli v sedanje prilagajanje.** Kapital je zagotovo zainteresiran, da se ukvarjamo samo z mehanizmi prilagajanja in nismo pozorni na krivce. Ne bo pa dovolj pokazati na krivca, spremeniti lastninskih odnosov in odpraviti deficita demokracije. Treba bo storiti mnogo več. Spremeniti bo treba tehnološke temelje produkcije, individualni in družbenopolitični odnos do narave, vzorce potrošnje, način mišljenja in hierarhijo vrednot. **Interes kapitala je funkcionalno izboljševanje, ne pa ukinjanje sistema.** Tehnično in organizacijsko »izboljševanje« se lahko uporablja za družbo (politična integracija kritičnih družbenih gibanj v sistem), za človeka (izboljševanje intelektualnih lastnosti s humano biotehnologijo) in za naravo (geoinženiring, megalomanske tehnične naprave za črpanje CO₂ iz ozračja in za zmanjševanje dostopa sončne energije na površino Zemlje). **Velik del znanstvene in strokovne inteligence se s to idejo izboljševanja strinja. Vodilne politične, finančne in podjetniške elite neoliberalizma so zainteresirane, da se strokovnjaki vključujejo v procese izboljševanja sistema, ne želijo pa si, da sistemu nasprotujejo in se povezujejo z okoljskimi in družbenimi gibanji.**

Ankete javnega mnenja kažejo na krizo liberalne demokracije in porast podpore, zlasti pri generaciji, rojeni po letu 1970, trdi roki in avtoritarni oblasti (Flegar, 2016). Ta trend

nezadovoljnih z liberalnim demokratičnim kapitalizmom je znamenje, da liberalna strankarska demokracija vse manj služi ljudem ter ne rešuje njihovih problemov. Nezadovoljstvo z liberalno demokracijo pa se ne preusmerja v demokratični socializem in v vse večjo podporo neposredni demokraciji, ampak v avtoritarnost in nacionalizem ter tehnokratsko vlado. Takšen izhod iz krize liberalne demokracije ne vodi k družbenoekološkemu obratu, ampak k propadu civilizacije. **Razkroj in kriza liberalne strankarske demokracije ima lahko več alternativnih izhodov: 1) preobrazba sedanjega kapitalizma v reformirani socialni kapitalizem, 2) v avtoritarni nedemokratični kapitalizem in 3) v demokratični ekosocializem.**

3. ZNANSTVENO-TEHNIŠKA INTELIGENCA, DRUŽBENA GIBANJA IN EKOLOŠKA KRIZA

Za kapital je še najbolj sprejemljiva možnost, da se je nevarnostim katastrofalnih podnebnih sprememb možno izogniti z znanstveno-tehničnimi inovacijami, kot so na primer naprave za črpanje CO₂ iz ozračja, shranjevanje CO₂ v podzemlju, namesto da se spušča v ozračje, in zmanjševanje dostopa sončnih žarkov na Zemljo, kar bi preprečevalo njeno segrevanje. Vse tri rešitve predpostavljajo ohranjanje sedanjega načina produkcije in potrošnje ter sežiganja fosilnih goriv. Avstralski klimatolog Clive Hamilton se je spraševal, ali so »geoinženirji sodobni Faetoni, ki si drznejo posegati v sonce in jih mora Zeus pokončati, preden uničijo svet« (Klein, 2015: 299). Fantastične ekotehnične zamisli se povezujejo s politiko in korporacijami, ki bi dobro zaslužile s temi megalomanskimi projekti. Za popolno zaupanje v znanost in tehniko je značilno naslednje razmišljanje: geoinženiring bo rešil globalne ekološke probleme industrializacije, druge nove tehnologije pa posledice geoinženiringa in tako dalje. K tej logiki pa se pridruži še individualizem, ki trdi, da rešitve ni v popravljanju družbe, ampak samega sebe. Tako se lahko celo pospešeno nadaljuje raba fosilnih goriv brez škodljivih posledic in se ohranja dobičkonosnost velikih podjetji, ki pridobivajo in prodajajo te energente. Pri takem inženirsko-tehničnem pristopu reševanja podnebnih sprememb pa je odprto dvojje: kdaj bodo te zamisli postale operativne v dovolj velikem obsegu in ali ne bodo predstavljale še večjih tveganj in še hujših posledic. Niti ne moremo sprejeti njihovih tveganj, niti ne moremo čakati 20 ali 30 let na takšne rešitve. **Čisto tehnični pristop k reševanju ekološke krize izhaja iz prevladujočega prepričanja, da nas bodo nove tehnologije rešile vseh ekoloških težav in bomo lahko nadaljevali z dosedanjim načinom življenja. To zaupanje se razblini, ko se soočimo z neznansko kompleksnostjo biosfere.**

Ekološka in družbena destruktivnost sodobnega ekonomskega neoliberalizma ne ogroža samo narave, ampak tudi demokracijo, in jo spreminja v orodje svojih interesov. Tudi tako imenovani »žvižgači« so manifestacija tega procesa. Če bi bilo z demokracijo in transparentnostjo vse v redu, ne bi bili potrebni. Namesto da bi se iskalo mehanizme, kako žvižgачe zaščititi in nagraditi, se razmišlja o mehanizmih, kako jih odkriti, onemogočiti in kaznovati. **Problem se vidi v tem, kdo je javnosti razkril kakšno nečednost, ne pa v tem, kaj je razkril.**

V soočenju z ekološkimi omejitvami rastoče rabe fosilnih goriv bo kapitalizem svojo osnovno maksimo »rasti ali umri« moral spremeniti v »živi brez rasti«. Nerastoči kapitalizem sta si zamišljala že ekonomista John Stuart Mill v 19. stoletju in John Maynard Keynes v 20. stoletju. Ortodoksni marksisti imajo gotovo to možnost za utopično. Bodimo previdni! **Izkoriščevalski odnos je bolj temeljni od rasti. Suženjski in fevdalni družbeni red sta bila izkoriščevalska sistema, ne pa rastoča.** Ekonomski izračuni kažejo, da v agrarnih razrednih družbah od antike do 17. stoletja svetovna stopnja rasti za dalj časa nikoli ni presegla od 0,1 do 0,2 % na leto, medtem ko je stopnja kapitalskega donosa, ki ga je v glavnem predstavljala zemljiška renta, vedno bila večja od stopnje rasti in je dolgoročno znašala od 4 do 5 % letno. Povojni ekonomski razvoj od leta 1970 dalje teži k podobnemu razmerju gospodarske rasti in visoke stopnje donosa od kapitala (Piketty, 2014: 442–443). Razmerje med stopnjo rasti in donosnostjo kapitala v predindustrijskih agrarnih družbah je bilo povezano s tehničnimi omejitvami produkcije, v 21. stoletju pa bo povezano z ekološkimi omejitvami. **Ko rastoči kapitalizem trči ob ekološke in socialne omejitve, se jim bo mogoče prilagodil tako, da se bo iz rastočega kapitalizma spremenil v nerastočega, da ohrani izkoriščanje. Ekosocializem pa ni samo nerastoči, ampak tudi neizkoriščevalski sistem.**

Nastavki za drugačno družbenost in razvojno politiko so že tu, tako pri nas, v EU in drugod po svetu. Odmiki od neoliberalnega kapitalizma se vse bolj kažejo tudi kot nastavki bodočega ekosocializma. To so zaslutili zanikovalci podnebnih sprememb v ZDA, ki zelene obtožujejo, da so prikriti socialisti. So pa te obtožbe krivične v tej meri, ker mnoga okoljska gibanja nimajo kakšnih prevratnih političnih ciljev, ampak jim gre le za ohranitev kakovosti vode, zraka, prsti in s tem za ohranitev zdravja ljudi. **Družbena in okoljska protestna gibanja slabijo protiekološko in protisocialno vedenje kapitalizma. Zadevajo spremembo vladajočega poslovnega modela v smeri ekološkosti in družbenosti ter zahtevajo končanje prakse, s katero se v imenu napredka, rasti in dobička degradira človečnost in narava.** Da je družbenokritično okoljevarstvo zelo moteče za ideološke branitelje sistema, se kaže že v tem, da so ga v času ameriškega predsednika Reagana obtoževali komunizma in fašizma. V ekološki miselnosti se je že pred drugo svetovno vojno odkrivalo prekucniško sporočilo za obstoječi sistem. Tako je leta 1935 Jay Worwood Darling, poznejši soustanovitelj ameriške Nacionalne zveze za naravo, pisal ekologu Aldu Leopoldu, da se ne more znebiti občutka, da njegova filozofija o naravnem okolju (v bistvu je to bila njegova etika zemlje – angl. land ethics) vodi v podružabljanje lastnine (Klein, 2015: 212). Ideološki konformizem je imel geslo: hočemo sodelovati, ne pa nasprotovati. Da to ne bi bil konformizem, pa tudi ne nerazumni uporniški voluntarizem, bi se maksima morala glasiti: sodelovanje da, toda tudi s predlogi, ki niso všečni drugim pogajalcem. Pogajanja in soudeležbe delavcev v upravljanju ne vodijo nujno v integracijo. Že več kot sto let obstajajo razmerja med oporečništvom, sodelovanjem in integracijo. Sodelovanje da, vendar naj ne vodi v integracijo s kapitalističnim sistemom. Celo nekateri kapitalisti, kot je Grantham, vidijo nasprotje med obstoječim gospodarskim modelom in prihodnostjo. Takole je zapisal leta 2010: »Kapitalizem s tem, da se ne zmeni za končnost virov in za dolgoročnost blaginje planeta ter njegove morebitne ključne biotske raznovrstnosti, ogroža naš obstoj« (Klein, 2015: 266). Povezava politike, kapitala in znanosti se kaže na primer v tem, da so njeni protagonisti prepričani, da so na pravi poti, ko zagovarjajo

geoinženiring, hidravlično drobljenje, gradnjo jedrskih elektrarn, ekstraktivno industrijo, prodajo državnega premoženja, privatizacijo javnih storitev in naravnih skupnih dobrin. **To ni prava pot, ki vodi k blaginji vseh, ampak je zapeljiva pot, ki vodi v družbenoekološko katastrofo.** Nevarnost družbenoekološkega propada glavnih akterjev obstoječega sistema ne bo odvrnila od priložnosti, da obogatijo s svojo protiekološko dejavnostjo, pa čeprav se s tem spreminjajo, kot je zapisala Naomi Klein, v »kapitaliste katastrofe« (Klein, 2015: 266).

Ker so vlade in v njihovem okviru tudi ministrstva in agencije za okolje naklonjeni interesom kapitala, se temu ni treba bati predpisov in zakonov, ki bi ga ogrozili in omejevali. To potrjuje tudi slovenska zgodba. Kljub nasprotovanju se je v spremembo zakona o okolju vključil sporni člen, ki podjetjem dovoljuje nižje ekološke standarde od tistih, ki jih omogočajo najboljše razpoložljive tehnologije. Vladni predstavniki so trdili, da je vključitev tega člena zahtevala Evropska komisija. Njena pravna služba pa je pojasnila, da se samo pričakuje (angl. expect), ne pa zahteva, da se sporni člen vključi v nacionalne okoljske zakonodaje (Malovrh, 2016). S tem so podjetja dobila pravico do večjega onesnaževanja, če bi jim uvedba najboljše razpoložljive tehnologije predstavljala nesorazmerne stroške. **Spet sta žrtvovana okolje in zdravje ljudi za večji dobiček.** Ni pričakovati, da podjetja ne bodo izkoristila možnosti, ki jo omogoča zakonodaja. S tem so odprta vrata za večje konflikte z okoljskimi gibanji. Če se bodo podjetja lahko izognila investicijam v okoljsko najboljšo razpoložljivo tehnologijo, bodo lahko ohranila ali celo povečala dobiček na račun degradacije okolja in zdravja ljudi. Protiekološka naravnost Ministrstva za okolje in prostor (MOP) se kaže tudi v njegovem predlogu, da se znižajo dopustni ekološki standardi za nekatera onesnažila (arzen, svinec) v zemlji in na otroških igriščih (Piano, 2016). V čigavem interesu je to znižanje? Prizadetih ljudi gotovo ne. **Takšna drža je razumljiva, saj je MOP del vlade, ki vodi neoliberalno politiko. V občni spregi politike s kapitalom se vzpostavljajo tudi povezave med varstvom okolja, politiko in kapitalom.** Povezava politike s kapitalom se kaže na različne načine. Pri nas se na primer razkriva tudi v tem, da morajo delavci preverjati, ali je podjetje dejansko plačalo vse socialne prispevke, namesto da bi za nakazila kazensko odgovarjali uprava in računovodstvo podjetja. Povezava kapitala s politiko oziroma z njeno zakonodajo se razkriva v dosedanjem nedostopu delavcev do finančnih virov, da bi odkupili podjetje in ustanovili delavsko zadrugo. Če bo državni zbor sprejel predlog zakona o delavskih odkupih, bi to lahko uvrstili med notranje sistemske spremembe. **Delavsko lastništvo je svetovni pojav, čeprav trenutno predstavlja kapljo v morju neoliberalnega globalnega ekonomskega sistema.** Je pa ta kaplja izredno pomembna, ker v sistem vnaša tuj element in krepi zavest, da so alternative možne in realne.

Tudi ustavno zavarovanje vodnih virov pred privatizacijo je notranja sistemska novost, čeprav ta ne bo mogla spremeniti neoliberalizma, ga bo pa vsaj omejila na nekem področju. **Zapis pravice do pitne vode v ustavo ne predstavlja vrha ledene gore samo s tem, da posega v najmanj štiri pomembna področja (varstvo okolja, lokalna samouprava, gospodarske javne službe in javno-zasebno partnerstvo), ampak se razkriva tudi vsa širina in ostrina problema lastninskega odnosa do narave, naravnih pogojev družbe, družbenega razvoja in trajne rasti proizvodnje in potrošnje.**

Neoliberalno politiko so vodile prav vse slovenske vlade, ne glede na to, ali so bile leve ali desne, ali so jo vodili stari ali novi obrazi in ne glede na njeno koalicijsko sestavo. Takšni politiki je bila zavezana tudi glavnina opozicije. Razmisliti in raziskati bo treba, v kolikšni meri in na kakšen način je obstajala in obstaja strokovna in ideološko vrednotna podpora naših ekonomistov, sociologov, pravnikov, inženirjev, zdravnikov in naravoslovcev naši neoliberalni politiki v zadnjih 25 letih. To bi bila zanimiva raziskovalna naloga za sociologijo znanosti. Mi gradimo termoelektrarno TEŠ 6, v Gerzeju v Turčiji pa so se pod pritiskom javnega mnenja odrekli gradnji velike termoelektrarne. V ZDA so leta 2002 zaprli 170 termoelektrarn in preprečili gradnjo 180 novih (Klein, 2015: 390).

Tudi poštene sredinske politiki v bistvu sprejemajo načelo TINA (there is no alternative = ni alternative), saj so prepričani, da so na pravi poti in je možno le izboljševanje obstoječega sistema. Zunajsistemske leve alternative so zanje utopične, ideološke in totalitarne. So pot v hlapčevstvo, kot bi dejal ekonomist Hayek (1991, 1992). Zaradi vpetosti nacionalne politike v politiko EU in povezanosti ter odvisnosti nacionalne ekonomije od evropskega in svetovnega trga ter njegovih institucij, kot so STO, OECD in IMF, se zdijo edino realne notranje sistemske spremembe in izboljšave. Tudi te in druge vodilne institucije neoliberalizma se bodo morale spremeniti, če bodo pritiski in zahteve civilne družbe ter okoljskih in družbenih gibanj dovolj močni. V medijih in različnih komentarjih se že nakazuje »filozofija«, da se bo treba prilagoditi vsemu negativnemu: terorizmu, zmanjšanju varnosti, naraščanju revščine, nezaposlenosti, razslojevanju, naraščanju števila prekarnih delavcev, zmanjšanju socialnih pravic, dolgim čakalnim vrstam v zdravstvu, šolninam, podnebnim spremembam in njihovim posledicam, deficitu demokracije, destabilizaciji držav v Afriki in Aziji, migracijam, nevarnostim svetovne vojne ... Takšno prilagajanje nekaterim zelo ustreza, vprašanje pa je, ali ga bo sprejela tudi večina ljudi.

Za širjenje in množično sprejetje uvida o nujnosti notranjih in zunajsistemskih alternativ je zelo pomembna povezava znanosti in družbenih gibanj. Sociologija znanosti je za družbena gibanja (utopični socializem, marksizem, psihoanaliza) v 19. in 20. stoletju ugotavljala, da so mnogi družboslovci svojo potrditev in vplivnost iskali predvsem v gibanjih, ne pa v znanstveni skupnosti (Ben-David, 1988: 202, 210, 213). Odnos znanstvene in strokovne inteligence do družbenega sistema je v grobem naslednji: 1) spoznavno in vrednotno apologetski, 2) družbeno, tehnološko funkcionalen in 3) družbenokritičen. Vsi trije tipi odnosov niso obstajali samo v nekdanjih »socialističnih« državah s prevladujočo marksistično ideologijo in vladajočo komunistično partijo, ampak obstajajo tudi v sedanjih kapitalističnih državah. Velik del znanstvene in tehniške inteligence (ne samo družboslovne in humanistične) opravlja v sodobnem neoliberalnem kapitalizmu predvsem vlogi 1 in 2. **Treba je razlikovati dvojni značaj oporečništva v nekdanjih socialističnih državah.** Del oporečništva je kritiziral sistem, a se zavzemal za ohranitev in graditev drugačnega socializma od obstoječega. Drugemu delu oporečništva pa je šlo za preobrazbo socializma v kapitalizem, ki je v njihovih očeh v vseh pogledih bil boljši in življenjsko sposobnejši od vsakega možnega socializma. **Funkcionalna vloga se kaže kot čisto strokovna, nepristranska, objektivna in vrednotno ter ideološko**

neobremenjena. To je samo videz. V tej vlogi inteligenca funkcionalno, organizacijsko, tehnološko izboljšuje sistem in mu nudi strokovne, raziskovalne usluge in nasvete, vendar ga sprejema, ga ne odklanja in mu ne nasprotuje. Strokovno podpira vladajočo politiko in ta podpira njo. Tu sicer ne gre za družbene religije v Ben-Davidovem pomenu, toda to ne preprečuje, da znanstvena, strokovna kritičnost in skeptičnost ne predpostavljata in podpirata prevladujočih vrednot obstoječega družbenega sistema. Povezava med znanostjo in družbenimi gibanji (okoljskimi, mirovnimi, za enakopravnost med spoloma idr.) obstaja tudi danes, vendar ne več v obliki družbenih religij, kot jih je imenoval Ben-David. Če je bila za družboslovno znanost kot družbeno religijo značilna enosmerna povezava, postaja zdaj ta dvosmerna. Družbeno kritična znanost v ekologiji, okolju, tehniki, humanistiki in družboslovju se ne uveljavlja samo znotraj znanstvene skupnosti, ampak se povezuje z družbenimi gibanji, a hkrati tudi ta gibanja iščejo znanstveno in strokovno podporo za svoje trditve. Sandra Steingraber, ki je svetovno priznana strokovnjakinja za povezavo med industrijskimi toksini in rakom, se je pridružila boju proti hidravličnem drobljenju. Mobilizirala je več 10.000 Newyorčanov in pripomogla k več kot 170 prepovedim in moratorijem hidravličnega drobljenja. **Tovrstnih povezav med družbenimi gibanji in različnimi znanostmi v Sloveniji manjka.** Tudi zaradi odsotnosti teh povezav lahko razumemo naslov prispevka v Objektivu z dne 7. novembra 2015, da »Ni junaka, ki bi udaril s knjigo po knjigi o GSO«. **V naši naravoslovni, tehniški, družboslovni in humanistični inteligenci je odločno premalo družbenokritične drže.** Tako pravnik Andraž Teršek sodi, da bi se v zvezi s protesti delavcev v Luki Koper »pravniki in sodišča morali zoperstaviti in stopiti v bran ustavi« (Teršek, 2016). Treba pa je priznati, da so pri nas v posamičnih strokah in znanstvenih disciplinah posamezniki, ki kritično javno nastopajo (naravoslovci, ekonomisti, pravniki, politologi, filozofi, geografi, novinarji, umetniki idr.) in pišejo o neoliberalni politiki, ki razgrajuje socialno državo, krči delavske pravice, povečuje družbeno neenakost in neenakopravnost ter degradira okolje. Vlado kritizirajo za hlapčevski odnos do Bruslja in razprodajo nacionalnega bogastva domačim in tujim kapitalistom. Kritični so bili do gradnje TEŠ 6 in se zavzemajo za hitrejši prehod k obnovljivim virom energije (OVE) ter zelenemu krožnemu gospodarstvu. Nasprotujejo krčenju socialnih pravic, večanju obsega prekarnih zaposlitev in privatizaciji javnega sektorja. Do kakšnih zaostrenih konfliktov je pripeljala neoliberalna politika, kaže državljanski upor delavcev v Luki Koper julija 2016. Ta situacija vodilnih politikov ni spametovala. Politiki opozarjajo na nastajanje škode, ki sicer absolutno najbrž ni majhna, je pa relativno malenkostna v primerjavi s škodo, ki je nastala s propadom in stečajem več kot 1000 slovenskih podjetij v mnogih primerih zaradi načrtnega finančnega izčrpanja ter večmiliardne sanacije bank iz sredstev davkoplačevalcev. O tej škodi pa politiki molčijo. Žal je videti, da imajo samo takšni državljanski upori, kot se je zgodil v Luki Koper, moč, da raztrgajo mrežo, ki ob podpori politike spreminja uspešna slovenska podjetja v neuspešna, da jih lahko potem poceni proda in privatizira, akterji mreže in lobisti pa si napolnijo žepe s proračunskimi sredstvi, ki jih je zato manj za javni sektor (varstvo narave in varstvo okolja, zdravstvo, šolstvo, znanost, otroški vrtci, domovi za ostarele idr.). Že s tega čisto finančnega vidika tovrstni državljanski upori za politične spremembe niso ekološko/okoljsko nepomembni. **Če je vstala Primorska, se mora prebuditi še Slovenija, da se spremeni dosedanja uničevalna ekonomska in družbena politika, ki delavcev ne sprejema**

kot enakovrednih sogovornikov. Možno je, da so tudi nekateri vodilni politiki sami ujetniki teh mrež, toda zakaj jim potem služijo in jim ne nasprotujejo? Ko so se delavci v Luki Koper uprli, so jih politiki imeli za nekooperativne, njihov protest pa za izsiljevanje in vedenje ulice. V tisku smo prebrali nekorektno, napačno, morda celo politično manipulativno predstavljeno oceno predsednika vlade o dogajanju v Luki Koper, da politika ne bo dopustila, da bi delavci upravljali podjetja. Če predpostavimo, da nekateri politiki pa tudi državljani sploh res tako mislijo, se lahko vprašamo, zakaj tega ne bi dopustili. So mar številna podjetja bolje upravljali tisti, ki so jih spravili v stečaj? Delavci niso samo neuki težaki, ampak so tudi inženirji, ekonomisti, pravniki, raziskovalci, visokokvalificirani strokovnjaki idr. Imajo znanje in interes, da se vedejo kot dobri gospodarji. Od kod nezaupanje v sposobnost delavcev, da upravljajo podjetje in zavode? Najbrž temelji v vladajočem sistemu kapitalizma v Sloveniji. Ne glede na stopnjo izobrazbe in kvalifikacije imajo delavci pravico do stavke, protestov in sodelovanja pri odločanju.

Za uveljavitev ali preprečitev določenih družbenih sprememb, za funkcionalno izboljševanje ali pa nasprotovanje obstoječi družbi je ključna vloga znanosti ter stroke oziroma nosilcev znanstvenih in strokovnih znanj. **Kakšno vlogo bodo znanstveniki in strokovnjaki sprejeli, je odvisno predvsem od različnih zunaj znanstvenih dejavnikov in ne samo od notranje znanstvenih spoznavnih in metodoloških predpostavk.** Družboslovne znanstvene raziskave, koncepti, teorije, matematični modeli imajo eksplicitne ali implicitne metodološke, spoznavne, vrednotne predpostavke. Če so implicitne, jih lahko odkrije le temeljita znanstvena analiza.

Ugledni znanstveniki s svojimi izsledki podpirajo družbena gibanja in v njih vidijo moč za družbeno uveljavitev svojih spoznanj. **Brez povezave z družbenimi gibanji in civilno družbo sploh ostajajo mnoga ekološko/okoljska znanstvena spoznanja družbeno nemočna, nepriznana in nedostopna javnosti. Družbena gibanja brez znanstvene podpore in izsledkov pa so voluntaristična in kratkovidna. Še vedno je pravilna trditev, da družbena teorija postane materialna sila, ko jo sprejmejo množice.** Koncepta ekosocializma še niso osvojile množice, je še na obrobju družbene zavesti, toda pritiski družbenih gibanj za notranje sistemske spremembe liberalnega kapitalizma v ekosocialni kapitalizem odpirajo in širijo prostor ekosocialistični zavesti. **Sama povezava znanosti in stroke z družbenimi gibanji še ne spreminja znanosti v družbeno religijo in znanstvenikov v preroke. Odsotnost te povezave povečuje tveganje, da se gibanja spreminjajo v družbene religije, znanost pa v družbeno tehnologijo, ki za manjšino izboljšuje, za večino pa poslabšuje obstoječi sistem. Znanost se spreminja v orodje obstoječega sistema, ki ga skrbno raziskuje, razlaga, »izboljšuje«, vendar ga sprejema.** Naloga znanosti je dvojna: razlaganje in spreminjanje sveta z znanjem. To spreminjanje pa je lahko zgolj funkcionalno izboljševanje sistema, ne pa tudi njegovo radikalno zanikanje.

Koncept družbenih znanstvenih religij je sicer razkril samodestrukcijo družboslovnih znanosti, a je hkrati prikrikl povezanost družboslovja s premisami kapitalistične družbe in razvrednotil zlasti njeno možno povezavo z delavskim gibanjem in civilno družbo ter znanstveno empirično in teoretsko razkrivanje različnih oblik izkoriščanja in podrejanja. **Gre za znanstvenost znotraj različnih spoznavno vrednotnih alternativnih premis.** Znanost

raziskuje in njeno znanje spreminja naravo, družbo in človeka. Vedno pa ostaja vprašanje, kaj znanost vključuje, izključuje in kaj implicitno ali eksplicitno predpostavlja. Kanadska vlada Stephena Harperja je ovirala strokovnjake pri tem, da bi javno spregovorili o zdravstvenih posledicah industrije (Klein, 2015: 368). To na žalost ni kanadska posebnost, ampak je strategija industrije in vlad po vsem svetu. Pojavlja se pri hidravličnem drobljenju, sežiganju odpadkov, gensko spremenjenih organizmih, onesnaženju zraka, vode in prsti, merjenju hrupa, smradu in drugo. **Raziskave industrij in vladnih organizacij praviloma namenoma odmišljajo nekatere povezave ali podcenjujejo njihova tveganja. Te pristranosti razkrivajo in nanje opozarjajo drugi znanstveniki in strokovnjaki, ki so povezani z okoljskimi gibanji. Znanost proti znanosti, knjiga proti knjigi, to je edina prava pot. Ni pa zadostna za družbene spremembe in jo je treba dopolniti s povezavo znanosti z družbenimi gibanji.** Znanstveniki sami spodbijajo neverodostojnost in napačnost trditev o neantropogenih in nedružbenih vzrokih sedanjih podnebnih sprememb. Pogosto pa vladne odločitve zavaja industrija s svojo strokovnostjo. Pristojni vladni organi v ZDA so verjeli podjetju British Petroleum (BP), da deluje varno. Vemo pa, kaj se je zgodilo z naftno ploščadjo v Mehikem zalivu in kako se je reševalo izlivanje nafte v morje. V ZDA niso na primer pravočasno zamenjali cevi, po kateri je tekla nafta, pridobljena iz bitumenskega peska, ki hitreje razjeda cevi kot klasična surova nafta. Raziskovanje tovrstnih nesreč je pokazalo, da je do njih prišlo zaradi tega, ker se prednost daje dobičku pred varnostjo in zdravjem ljudi. Podobno bi lahko rekli za delovanje podjetja Lafarge Cement v Zasavju. Pri mnogih okoljskih nesrečah ni šlo zgolj za inženirske napake, ampak za spoj nujne tehnične pomanjkljivosti in posebnosti družbenega sistema, v katerem se uporablja tehnika. **Ekosocializem ne more zagotoviti absolutne tehnične zanesljivosti, lahko pa zmanjša ali celo odpravi družbene vzroke tehničnih nesreč ter spremeni družbeni kontekst razumevanja razmerij med družbo – tehniko in naravo.** Na znanost in tehniko bo treba gledati tudi kot na lepi zapeljivki, pri katerih se dobi HIV, ki pa ostane dolgo časa nemanifesten. **Povezava znanosti in stroke z okoljskimi in družbenimi gibanji je najbrž še edina možnost, da se človeštvo izogne družbenoekološki katastrofi, v katero ga vodi globalni neoliberalni kapitalizem. To je hkrati tudi pot za ohranitev znanosti. Če je družbenoekološko ogrožena sodobna civilizacija, je ogrožena tudi njena znanost. Če znanost razkriva to ogroženost in jo pomaga preprečiti, rešuje tudi samo sebe in se zaradi tega ne spreminja v družbeno religijo.**

Ujeti smo v zgodovinsko alternativnost. Delovati in misliti pa je treba, kot da bodo uspela prizadevanja za ekosocialno preobrazbo neoliberalizma. Ta prizadevanja predstavljajo notranje sistemske alternative neoliberalnemu kapitalizmu, njegovi protiekološkosti in protisocialnosti. Ekosocializem kot realna programska vizija, ne pa utopija, mora te pritiske za preobrazbo podpirati, ker so sestavina njegove lastne prihodnosti. **Uspeh ali neuspeh notranje sistemskih alternativnih nasprotovanj bo tudi uspeh ali neuspeh ekosocializma kot družbenega gibanja in njegove strankarske organiziranosti. Ekosocializem bo postal utopičen, če ne bo podprl in priznal pomembnosti teh alternativnih notranje sistemskih okoljskih in družbenih nasprotovanj neoliberalnemu kapitalizmu.** Ni zagotovila, da se bo v 21. stoletju zgodil prehod in ekosocializem. Trenutno je bolj verjetno, da bo neoliberalni kapitalizem obstajal še desetletja. Piketty je z ekonomsko ekstrapolacijo predvidel, da se

bo v naslednjih 200 letih (do leta 2200) večal razkorak med čistim kapitaliskim donosom in stopnjo rasti svetovnega proizvoda. Opozoril pa je, da ekstrapolacija predpostavlja, da v prihodnjih 200 letih »ne bo nikakršnega izrednega političnega preobrata, ki bi preusmeril potek kapitalizma in finančne globalizacije, kar je glede na razgibano zgodovino minulega stoletja seveda precej drzna in po mojem ne posebej verjetna hipoteza, prav zato, ker bi to imelo pomembne posledice, ki najbrž ne bi bile dolgo sprejemljive ...« (Piketty, 2014: 447). Negotovost in alternativnost prihodnosti tiči ravno v tej sprejemljivosti ali nesprejemljivosti posledic. **Ekosocializem ni utopija, ampak je realna, operativna alternativa in vizija.** Če je predstavniška strankarska demokracija v kapitalizmu lahko enotna glede varovanja zasebne lastnine kot kapitala, potem se mi ne zdi utopično, da ne bi mogle različne stranke v ekosocializmu biti enotne glede varovanja narave, strukture mešane lastnine (zasebne, družbene, državne, zadružne) ter neposredne demokracije.

4. SUMMARY

There have been various types of socialism in theory and practice. Socialism has been most devalued by Stalinism. Despite all the political, economical and ideological differences between socialism and capitalism, there has been convergence between the two of them with regard to their technical-scientific management of nature and economic growth. Eco-socialism means a new relationship between people and a new attitude of man towards nature. It is beyond socialism and so far existing capitalism. Social and environmental movements are promoting socioecological alternatives compatible with global neoliberal capitalism. These changes are necessary and eco-socialism must support them. Recognition and acceptance of ecological constraints take a different conceptual and practical attitude of man towards himself, nature, natural resources and life in general. Global eco-socialism allows the permanent existence of man in nature. It represents a hope to avoid socioecological disaster, which has come about due to global neoliberal capitalism and constant economic growth on a limited planet. Various alternatives that are incompatible with global neoliberal capitalism are transforming the latter into ecosocial-capitalism. There is a view that due to this the substance of eco-socialism has been realised and that eco-socialism is no longer needed as an alternative to capitalism.

5. VIRI

1. Abendroth, W. (1968): Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main. 191 str.
2. Altvater, E. (2011): Das Ende des Kapitalismus wie wir ihn kennen. Eine radikale Kapitalismus Kritik. Westfaelisches Dampfboot. Muenster. 240 str.
3. Ayres, R. U. (1999): Turning Point. End to the Growth Paradigm. Earthscan. London. 288 str.
4. Ayres, R. U., J. C. J. M. van der Bergh, J. M. Gowdy (2001): Strong versus Weak Sustainability: Economics, Natural Sciences, and »Consilience«. Environmental Ethics 23: 155–168.

5. Ayres, R. U., J. C. J. M. van den Bergh (2005): A theory of economic growth with material, energy, resources and dematerialization: Interactions of three growth mechanisms. *Ecological Economics* 55: 96–118.
6. Ayres, R. U. (2007): On the practical limits to substitution. *Ecological Economics* 61: 115–128.
7. Baveye, P. C., J. Baveye, J. Gowdy (2011): Monetary valuation of ecosystem services: It matters to get the timeline right. *Ecological Economics* 95: 231–235.
8. Beck, U. (1999): *World Risk Society*. Polity Press. Oxford. 192 str.
9. Belovič, M. (2016): Ob simboliki so zmogli enotnost, sedaj bo nujna tudi pri dejanjih. *Ustavna pravica do vode*. Delo. 14. 7. 2016.
10. Ben-David, J. (1988): Etična odgovornost družboslovcev: zgodovinski pregled in komentar. V: Kirn A. (ur.) (1988): *Znanost v družbenovrednotnem svetu*. Delavska enotnost. Ljubljana. Str. 199–225.
11. Bravo, G. M. (1970): *Les socialistes avant Marx I–III*. Petite collection maspero. Paris.
12. Brglez, N. (ur.) (1979): *Utopični socialisti*. Cankarjeva založba. Ljubljana. 623 str.
13. Bulatović, K., S. Gornjec, M. Slana (2016): *Voda in življenje nista samo politika*. Delo. 14. 7. 2016.
14. Caratan, B., V. Mikecin (ur.) (1979): Karl Kautsky. »Ortodoksni marksizam i reformizam«. Izbor i predgovor Ivan Prpić. Globus. Zagreb. 302 str.
15. Caratan, B., R. Kalanj, V. Mikecin (ur.) (1981): *Teorija sloma*. Globus. Zagreb. 570 str.
16. Caratan, B., R. Kalanj, V. Mikecin (ur.) (1981a): *Revizionizam*. Izbor i predgovor Ivan Prpić. Globus. Zagreb. 390 str.
17. Caratan, B., R. Kalanj, V. Mikecin (ur.) (1982): *Austromarksizam*. Izbor i predgovor Hotimir Burger. Globus. Zagreb. 370 str.
18. Carson, R. (1962): *Silent Spring*. Houghton Mifflin Company. Boston. 400 str. (slovenski prevod (1972): *Nema pomlad*. Državna založba Slovenije. Ljubljana. 251 str.)
19. Cato, M. S. (2011): *Environment and Economy*. Routledge. London and New York. 284 str.
20. Caviglia, H., L. Jill, D. Chambers, J. R. Kahn (2009): Taking the »U« out of Kuznets A comprehensive analysis of the EKC and environmental degradation. *Ecological Economics* 68: 1149–1159.
21. Chomsky, N. (1971): *Die Verantwortlichkeit der Intellektuellen*. Suhrkamp Verlag. Frankfurt am Main. 464 str.
22. Cohen, B. I. (ur.) (1994): *The Natural Science and the Social Sciences. Some Critical and Historical Perspectives*. Cluwer Academic Publishers. Dordrecht, Boston, London. 403 str.
23. Cohen, B. I. (1994a): *Interactions. Some Contacts between the Natural Sciences and the Social Sciences*. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts, London, England. 228 str.
24. Commoner, B. (1972): *The Closing Circle. Nature, Man and Tehnology*. A Bantam Book. New York. 343 str.
25. Costanza, R., H. E. Daly (1992): *Natural Capital and Sustainable Development*. *Conservation Biology* 6(4): 37–47.

26. Čeh, S. (2016): Delavski odkupi in zadruga so svetovni pojav. Delo. 12. 6. 2016.
27. Červek, U. (2013): Do okolja povsem prijazen izdelek ne obstaja. Delo. 1. 3. 2013.
28. Daly, H. (2011): Growth, debt, and the World bank. *Ecological Economics* 72: 5–8.
29. Daly, H. (2013): A further critique of growth economics. *Ecological Economics* 88: 20–24.
30. De Saint-Simon, C. H. (1979): Izbor djela. Školska knjiga. Zagreb. 307 str.
31. Debenjak, B. (1974): V alternativni. Cankarjeva založba. Ljubljana. 376 str.
32. Droz, J. (Hrsg.) (1974–1979): Geschichte des Sozialismus. Ullstein Buch Frankfurt am Main, Berlin. Str. 1–15.
33. Fischer-Kowalski, M., H. Haberl (1993): Metabolism and Colonization. Modes of Production and the Physical Exchange between Societies and Nature. *Innovation in Social Sciences Research* 6(4): 1–24.
34. Fischer-Kowalski, M., C. Amann (2001): Beyond IPAT and Kuznets curves: Globalization as a vital factor analysing the environmental impact of socioeconomic metabolism. *Population and Environment*. 23(1): 7–47.
35. Flegar, V. (2016): Kriza liberalne demokracije. Demoni z druge strani konca zgodovine. Dnevnik. Priloga Objektiv. 13. 8. 2016.
36. Foster, J. B. (2000): Marx's Ecology. Materialism and Nature. Monthly Review Press. New York. 200 str.
37. Fourier, C. (1980): Civilizacija in novi socijetarni svijet. Školska knjiga. Zagreb. 277 str.
38. Funtowicz, S. O., J. Rawetz (1993): Science for the post-normal age. *Futures* (September) 25: 7.
39. Georgescu-Roegen, N. (1971): The Entropy Law and the Economic Process. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, London, England. 476 str.
40. Gowdy, J., Krall, L. (2013): The ultrasocial origin of the Anthropocene. *Ecological Economics* 95: 137–147.
41. Hawken, P., A. Lowins, L. H. Lowins (1996): Natural Capitalism. The Next Industrial Revolution. Earthscan Publications Ltd. London. 416 str.
42. Hayek, F. A. (1991): Pot v hlapčevstvo. Državna založba Slovenije. Ljubljana. 261 str.
43. Hayek, F. A. (1992): Usodna domišljavost: napake socializma. Krt. Ljubljana. 173 str.
44. Hernan, E. (2010): This borrowed Earth. Lessons from the fifteen worst environmental disasters around the World. Palgrave, MacMillan. New York. 256 str.
45. Hofmann, W. (1970): Ideengeschichte der sozialen Bewegung des 19. und 20. Jahrhunderts. Walter de Gruyter & Co. Berlin. 350 str.
46. Husson, M. (2015): Teorija o dolgih valovih in kriza sodobnega kapitalizma. V: Mandel E. (2015): Dolgi valovi kapitalističnega razvoja. Sophia. Ljubljana. Str. 201–227.
47. Jakson, D. (2011): Prosperity without Growth. Economics for Finite Planet. Washington DC: Earthscan. London. 288 str.
48. Kajfež, B. L. (2008): Kaj nam prinašajo podnebne spremembe? Pedagoški inštitut. Ljubljana. 134 str.
49. Kirn, A. (1992): Ekološka/okoljska etika. Aram. Maribor. 43 str.

50. Kirn, A. (2004): Narava-družba-ekološka zavest. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana. 350 str.
51. Kirn, A. (2012): Družbenoekološki obrat ali propad. Založba FDV. Ljubljana. 239 str.
52. Kirn, A. (2013): Ekološke/okoljske razsežnosti globalizacije. V: Splichal S. (ur.): Globalizacija v dobro ali zlo? Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana. Str. 48–57.
53. Kirn, A. (2014): Ekosocializem kot alternativa. Teorija in praksa 6: 1021–1056.
54. Kirn, A. (2016): Družbena alternativa in entropija. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. Ljubljana. Internet: <http://knjigarna.fdv.si>.
55. Klein, N. (2015): To vse spremeni – Kapitalizem proti podnebjju. Mladinska knjiga. Ljubljana. 672 str.
56. Kool, R. (2013): Limits to Growth, environmental science and the nature of modern prophecy. Ecological Economics 85: 1–5.
57. Kovel, J., M. Lowy (2001): An Ecosocialist Manifest. The International Endowment for Democracy. USA.
58. Kovel J. (2002): The Enemy of Nature: The End of Capitalism or the End of the World. Zed Books. London. 352 str.
59. Krečič, J. (2016): Treba je tvegati in si zamisliti utopijo; intervju z Migleno Nikolčino. Delo. Sobotna priloga. 6. 8. 2016.
60. Kuznets, S. (1955): Economic Growth and Income Inequality. The American Economic Review XLV: 1, str. 1–28.
61. Malovrh, P. (2016): Zaradi takšnih laži so ministri že leteli, da direktorjev direktorats ne omenjam; intervju z Urošem Macerlom. Delo. Sobotna priloga. 10. 4. 2016.
62. Marx, K. (1973): Kapital. Kritika politične ekonomije. Tretji zvezek, tretja knjiga. Celotni proces kapitalistične produkcije. Izdal Friedrich Engels. Cankarjeva založba. Ljubljana. Str. 239–300.
63. Meadows, D. H., D.L. Meadows, J. Randers, W.W. Behrens: (1972): The Limits to Growth. A Potomac Associates Book. London. 208 str. (slovenski prevod: Meje rasti (1974). Cankarjeva založba. Ljubljana. 269 str.)
64. Mencinger, J. (2009): Morda problem ni v tajkunih, ampak v sistemu. Delo. Sobotna priloga. 30. 4. 2009.
65. Mencinger, J. (2014): Prodaja na silo oziroma ideološka privatizacija. Delo. 9. 6. 2014.
66. Merhar, V. (2010): Neoliberalistična protireformacija državnega kapitalizma. Ekonomska fakulteta. Ljubljana. 195 str.
67. Mills, J. H., T. A. Waite (2009): Economic prosperity, biodiversity conservation, and the environmental Kuznets curve. Ecological Economics, 68: 2087–2095.
68. Moore, J. W. (2000): Environmental Crise And The Metabolic Rift In World-Historical Perspective. Organization & Environment 13(2): 123–137.
69. Moscovici, S. (1977): Essai sur l'histoire humaine de la nature. Flammarion. Paris. 569 str.
70. Nadeau, R. (2008): Mainstream Economic and the Environmental Crisis. Scientific American, april.

71. O'Connor, M. (1994): *Is Capitalism Sustainable? Political Economy and the Politics of Ecology*. The Guilford Press. New York. 283 str.
72. Piano, B. (2016): Pisarniško čiščenje degradiranih tal. Delo. 2. 7. 2016.
73. Piketty, T. (2014): *Kapital v 21. stoletju*. Mladinska knjiga. Ljubljana. 772 str.
74. Plut, D. (2014): *Ekosocializem ali barbarstvo*. Društvo Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije – TRS. Ljubljana. 296 str.
75. Rizman, R. (2014): *Odprte sociološke agende – globalizacija, demokracija in intelektualci*. Filozofska fakulteta. Ljubljana. 187 str.
76. Rizman, R. (2014a): Čas (brez) alternative. Sociološke in politološke refleksije. Fakulteta za družbene vede in Znanstvena založba Filozofske fakultete. Ljubljana. 611 str.
77. Sachs, W. (ur.) (1995): *Global Ecology. New Arena of Political Conflict*. Zed Books. London. 272 str.
78. Sarkar, S. (1999): *Ecosocialism or Eco-capitalism? A critical Analysis of Humanity's fundamental Choices*. Zed Books. London. 304 str..
79. Sarkar, S., B. Kern (2010): »Ecosocialism or Barbarism«. Internet: <http://dandeliontimes.net/category/socialism>
80. Schweiger, R. (2011): Kaj na koncu ostane revnemu človeku drugega kot revolucija. Delo. Sobotna priloga. 24. 12. 2011.
81. Teršek A. (2016): Ljudem prekipeva legitimno. Dnevnik. Priloga Objektiv. 9. 7. 2016.
82. Torgenson, A. K. (2003): *Consumption and Environmental Degradation: A Cross-National Analysis of the Ecological Footprint*. *Social Problems* 50: 3, 374–394.
83. Turner, G. M. (2008): *A comparison of The Limits to Growth with 30 years of reality*. *Global Environmental Change* 18: 397–411.
84. Turner, G. M. (2012): *On the cusp of global collapse? Updated comparison of The Limits to Growth with historical data*. *GAIA-Ecological Perspectives for Science and Society* 21(2): 116–124. Internet: <http://www.gaia-online.net>.
85. Weisskopf, T. (1981): Tekuća ekonomska kriza u istorijskoj perspektivi. V: *Marksizam u svetu* št. 5-6: 27–73. Beograd.
86. Weizsäcker, E. U. von (1994): *Earth Politics*. Zed Books Ltd. London and New Jersey.
87. Žakelj, V. (2013): Čas je za ekosocializem. VBG. Ljubljana. 209 str.
88. Žerjavič, P. (2014): Koruza 1507 je politični vroč krompir. Delo. 12. 2. 2014.